

DISSERTATIONIS,
DE
BIBLIOTHECARIIS
ACADEMIÆ ABOËNSIS,
PARTICULA DECIMA NONA.

QUAM,

ANN. AMPL. PHILOS. ORD. AURAIICO,

publico examini,

in Auditorio Philos. die II Julii a. MDCCCXXVII,
h. a. m. f.

PRAESIDE

Mag. FREDR. WILH. PIPPING;

*Hist. Litter. Prof. Publ. Ord. & Biblioth. Acad. Præfecto,
Imp. Ord. de S:to Wladimiro in IV:a Classe Equite,*

PRO SUMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBUS,

modeste subjicit

ADOLPHUS REGINALDUS LANG,

Stipend. Publicus, Tavastensis.

ABOË, typis FRENCKELLIANIS.

THESES.

I.

Inventores, antiquum illum, quisquis fuerit, scripturæ alphabeticæ, atque nostræ quidem ætati propiorem, neque tamen certi nominis, hunc, artis typographicæ, si comparemus, vel subtilitatem acumenque ingenii respicientes vel fructus, quos tulit inventum utriusque, illi palmam non adjudicare non possumus.

II.

Hujus enim laudi meritoque tribuenda cum sit facilior excogitata methodus, jam antea usitatas literas & ex iis constantes voces chartæ demandandi aliisque abundantissime communicandi; illi æterna hæc laus manebit; primum invenisse viam qua non modo verba sensusque coævorum, locorum distantia etsi disjunctorum, hominum in animos invicem transirent, sed & canæ antiquitatis doctrina millia annorum superans ad nos pervenerit.

III.

Auctorem vero scripturæ alphabeticæ scrupulose quærere, quis fuerit & quando vixerit, certe operam est perdere, cum ipse nova sua arte, ut facile conjicere licet, nihil de se tradiderit, & qui proxime post illum vixerunt memoriam rei omnibus notissimæ posteris vix prodiderint, magis in usu quam commemoratione ejusdem occupati.

IV.

Magis fructiferum judicamus laborem illorum, qui conati sunt investigare, quo tandem modo tantum profecerit facultas hominis intellectualis, ut divinam hancce artem inveniret.

Regia Majestate datam profesus est. Unde haud scimus an jure colligatur, consensu eorum, penes quos summum erat rei arbitrium, æternæ eandem sensim datam oblivioni fuisse.

Verum enimvero redeundum jam est eo, unde egressi sumus, ad vitæ stadia Prof. PETRÆI, quorum nonnulla tantum nunc obivimus loca, & alia quæ contemplanda restant, in omnes partes lustranda. — Consumto igitur Holmiæ spatio autumnali semestri a. 1676, adeo nulla habita muneris ratione, ut vel constituto interim a Facultate Philosophica Vicario suo, Magistro SIMONI TOLPO, Facultatis Adjuncto, assignatum ab eadem, modicum sane, laboris pretium, XL Thaleros Cupreos, sive IV Tonnas frumenti, pendere recusaverit (xxxxx), eodem a medio a. 1679 sæpe adeo, brevissimis admodum temporum intervallis domi transactis, reversus est ibidemque tam diu permansit, ut ab hoc inde anno officium contemnere plane videretur. Jussus ideo mox est Secretarius Academiæ idemque Adjunctus, ANDREAS WANOCHIUS, vices Professoris Physices tam prælegendo quam examinando sustinere, & rogante deinde PETRÆO, ut subsidiarium adjungere sibi porro liceret eundem, Illustrissimus Cancellarius Professionem Physicæ Extraordinariam huic d. 23 Junii a. 1680 mandavit, eidemque anno sequente ad Professionem Philosophiæ Practicæ & Historiarum Ordinariam promotum successorem, litteris die 17 Sept. scriptis dedit Bibliothecarium Vicarium, Magistrum PETRUM HAHN.

Y

Illi

Primarii JACOBI FLACHSENI manu augmenta quædam & correctiones, tertium, breviorum locorum præcipuorum tantum enumeratione, tanquam memoriæ adjuvandæ causa, distinctum totidemque verbis descriptum ab autographo GEZELII *Junioris*, in Bibliotheca Académica quod superest, & in quo verba citata consulto, in margine scilicet, cæteris addita sunt. Quodnam autem eorum Wittebergam misum sit, rescire non licuit.

xxxxx) Vid. Protoc. Consist. Acad, dd. 16 Maji & 13 Jun, a. 1677.

Illi quidem laboris præmium nullum assignaverat Academiæ Antistes, salarium Profesoris Ordinarii integrum PETRÆO reservans, qui neque huic aliquid de suo sponte concessisse videtur (yyyyy); non autem publico nomine, sed in suis negotiis agendis abesse Nostrum judicans Senatus Academicus, partem stipendii ipsius, Thaleros centum argenteos æquantem, WANOCHIO per annum concedendam censuit, quanta etiam Extraordinario Profesori HAHN, consentiente novo Cancellario BENED. OXENSTIERNA, postea aliquoties numerata est (zzzzz). — Varia præterea ratione aversis eadem tempestate a PETRÆO collegarum animis, inprimis Magistratum Academicum gerente, a die 17 Junii a. 1680 ad medium annum sequentem, S. S. Theologiæ Professore ac Doctore JOHANNE GE-

yyyyy) Holmiæ die 14 Jul. a. 1681 exaratus PETRÆI chirographus habet:
 ”Opå Vice Bibliothecarij p. t. vid Kongl. Academiem i Åbo, Ehreborne och Högshvållärde Magistri Petri HAANS skrifftel, sin tjenst till extraordinariam Physicæ Professionem migh Ordinario Profesori offererade emoot den löhn iagh medh denne gifne revers honom förrunna kunde; År detta till våhlmeent svar; Att så frampt Celsissimo iuxta ac Clementis:o Academiæ Aboënsis Cancellario behagar såsom dels i herranom affömbnade antecessori formera låta här öfver sådan disposition som här uti Stockholm om ofvanb:re extraordinaria Professione skiedde den 23 Junij A:o 1680, Så skall sådant alla vederbörande vara till hörsam effterrättelse.”
 Quæ cum litteris Cancellarii d. 23 Jun. a. 1680 datis, quarum hæc WANOCHIIUM spectant verba: ”— — helst emedan han vid denna extraord. Professionen ingen löhn hafver att niuta, uthan den blifver ordinarie Profesoren Petræo aldeles förbehållen” comparantes, utrum fraudi aliqua juris specie imposita alterum fallere voluerit PETRÆUS, an sponsonem tantum oblinatius refugerit, diducicare vix valemus.

zzzzz) Vid. Protoc. Consist. Acad. dd. 11 Febr. 13, 17 Dec. a. 1680, & Litt. Canc. d. 21 Jun. a. 1681. Sine imminutione autem portionis Petræanæ suam accepisse Extraordinarium Profesorem HAHN, Rationaria eorundem annorum indicare videntur.

GEZELIO *Juniore*, non tantum quæ de salario restabant, Fisco vindicare voluerunt, donec justas absentiae causas monstraverit, sed etiam redeundi die statuto nisi domum se contulerit, contumaciae accusandum monendumque duxerunt, ut munere se tempestive abdicaret (aaaaaa). PETRÆUS autem, ad
 Y 2 talia

aaaaaa) Rogationem ad Senatum Academicum ferente Rectore Magnifico, annon consilii aliquid de Professione Physices deserta novoque Professore constituendo S. Regiæ Majestati afferendum esset, Holmiæ agentem PETRÆUM his hortandum Senatus die 26 Januarii a. 1681 censuit litteris, quæ biduo post consignatæ sunt: Tit. "Såsom Hans Kongl. Maj:t vår aldrånådigste Konung och Herre hafver i nåder behagat nyligen göra ett rum ledigt här i *Facult. Philosophica*, och *Senatus Academicus* af många och vichtige skåål har sunnit godt, uppå *Mag. Andreæ Wanochii Secretarii Academiæ* Ödhmiuke ansökiande, honom i underdånighet till den samma *Profession* anmåla hoos Högstbemte Kongl. M:t, han och till att få myckit vislare den nåå är hådan dijt öfver förrest: Altså emedan bette *Mag. Wanochius* efter Hans Hög Gref. Nådes Sal H:r Rijk-Dråtzens för detta denne Kongl. *Academiens* högstbeprijslige *Cancellarij* förordning som en *Extraordinarius Professor* har *Professionem Physices* förvaltat, ty vill *Senatus Acad.* här medh Ehre-
 Vyrdige H:r *Profesforen* hafva alfvarligen tillsagt, att han till *Medium Martii* Gudh vill nåstkommande sigh insinner, och om samma sin *Profession* förlärg drager: Elljest emedan en myckit skickeligh och lård person *Mag. Johannes Cajanus* redan förledet åhr, haf:r Kongl. Maj:ts aldrånådigste Breff, att varda *accommoderat* medh först *vacerande Professionen*, så torde väl hånda att Hans Kongl. M:t i nåder vill att begge personerne snart skola *admitteras* till hvar sin *Profession*: Fördenksuld *Senatus Academicus* för tienligare sunnit, både till H:r *Profesforens* egen *Existimation*, som och *Academiens* nytta, honom vijdh handen gifva och intråda att han ju för ju heller aldeles afståår *Ordinariam Professionem Physices*, aldenstund H:r *Profesforen* noghsampt lærer kunna sigh till sinnes föra huru i många åhr tillbakars åthskillige påminnelser in *Amplisf. Facult. Philos.* och i *Senatu* af *superioribus* åro skedde till H:r *Profesforen*, i det han all den tijdh han vijdh *Profession* varit, haf:r ingen gång efter *Constitutionerna publice Disputerat*, cij eller i *Lectionibus* några *solida* och *sana principia* följt, så att

talia a se avertenda haud segnis, testimoniis Superiorum cum probaverit, causam, de qua cum Domino Episcopo dimicandum erat, minime sua tractam esse culpa, neque igitur non haberi æquum, ut revertendi termino ulterius migrato facta tectaque manerent muneris emolumenta quævis (bbbbbb),
 cona-

den ädle *Scientien* aldeles så vilda är förfummad, och i gemeen hoos ungdomen är minskat lusten till det *studium*, och förtroendet till H:r *Profesforen*, att dhe svårt hafva velat efter ordningen antaga honom till *Præsidem*, eller och i tienligt antal under honom i *promotione Magisteriali* för några åhr sig inställa. Så år och EhreVyrldige H:r *Profesforen* vildh den aflågne och vilda Nändabls förfamblingen nogh fyslafatt, så frampt han den som en rätt Siåleförliare täncker att förestå, till att nu förtijga andre orfaker hvij *Senatus* eij kan gifva sig någon vils förhopning att Ehrige H:r *Prof.* försvärigare här efter ån här till, *Physices Professionem* förtråda lærer, hvilka tillika medh förr ofvantalde skåål *Senatus* framdeles nödgas å högre ort vildlyftigare andraga, så frampt E:ge H:r *Prof.* genom godh förening samma *Profesf.* eij tildigt aftråder, i ty det eliest intet lærer hållas hela vårt *Collegio* till goda, att vij låta aff Kongl. M:t och Cronan en åhrlich löön här efter som här tils i desse 15 Åhr i anseende till H:r *Profesforis* egit arbete ikedt år, uthan den ringesta frucht och nytta uthgåå och betalas. Och vij befalle H:r *Profesforen* här med Gud Alsmåchtig."

bbbbbb) Ex epistola Regia ad Cancellarium & Profesfores Academiæ Aboënsis d. 17 Junii a. 1681 scripta, quam pag. 147 commemoravimus, hæc hoc loco describenda duximus: — — "Nått detta afgår till Eder denne vår nådige befaldning, at såsom J *Profesfori Peträo* hafven förelagt sig utj *Martij* månad nåttledne vid *Academien* at inställa och sin *Profesfion* der att sköta, så frampt han der vid längre ville bijbehållen vara, J samma *termin* förlången till tvenne månader effter detta vårt breffs underskrift, på det han icke må hafva orsak, sig att beklaga öfver något öfverijhlande, i ty han här med så åtskillige för honom angelågne åren der hafver varit behestad." nec non ex litteris Cancellarii d. 23 Mart. e. a. datis excerpta hæc: — — "Wijdare kan Jagh Eder gode Herrar, eij obemålt låta, att *Profesfor Peträus* hafver gifvit

conatus isti represſi ſunt, & autumnno anni 1681 tandem pedem referenti Noſtro ſine alia offenſione, quamvis haud quidem ſine culpa, defluxit reliquum ætatis, in ſtudio Phyſices qualitercunque colendo haud diu poſtea exactæ.

Eodem

migh tillkiänna, att imedlertijdh ſom han nödgas till ſin ſaaks utförande hoos Kongl. May:it viſtas här i Stockholm, han befahra måtte, det honom något till *præjudits* uti hans tienſt och lödöns åtniutande vijdh *Academien* måtte vederfahras, förmehnandes att ſelfva *profesio* blefve dock vederbörligen *per vicarium* förvaltad. Jagh hafver fuller inthet ännu erkundigat migh om beſkaffenheten af hans ſaak, men det veet jagh att han nogh trågit anhåller, det hoon må blifva företagen, ſå att det fattas inthet, att han icke giärna önskade att ſnart ſlipa hädan. Derföre tycks eij obilligt att man öfverſeer medh hans frånvahrſe, dock ſå att *profesionen* må tillbörligen af någon i hans ſtelle förvaltas" &c. Quibus addantur, rei magis illuſtrandæ cauſa, quæ in litteris ejusdem Cancellarii d. 21 Jun. leguntur: — — "Hvad *Profesjorem Petracum* anbelangar, ſå håller jag intet obilligt att han varnas att ſijtigare föreflå ſin *profesjon*, ſinner och ſkiälligt att den ſom *ſuſtinerar* hans *vices* må af hans löhn niuta någon vedergiöldning för ſitt arbete, men att han likviſt det öfrige må åthniuta, emedan det eij är hans ſkuld att han här ſå länge blijr uppehållen. Jag ſkall, ſå ſnart hälſan tillåter, ſå laga att hans ſaak må företagas, och då låta mig underrätta hvaruti den beſtår, på det jag må ſee om den och är af ſådan beſkaffenheet, att han fördenkull är vorden nödgat öfverlåta ſin Embetes förrättning vijd *Academien*. Jag ſeer att han i *Conſiſtorij Academi*ci breef beſkylles att eij föra någre *ſolida & ſana principia* uthi ſine *lectionibus* och att han eij med *publique diſputationes* fullgiör *constitutionerne*, ſå att hans *profesjon* är förflummat och att *Studenterne* ringa förtroende till honom hafva; ſåfom och att han igenom den afſågne Nähndahls förſamlingen *distrahas* (*). Hvilket alt charuvåhl han ſelf nåpligen lårer tilllå, uthan kanſkee ſnarare erbiuda ſig till ſvars, och villia vända ſkulden till ſådana beſkyllningar på en eller annan ſom vore honom emoot, ſå vill jag dock, ſå ſnart min hälſa tillåter, honom ſådant alfvarligen förehålla och förmana. Det ſkulle eljeſt vara olyckeligit dår *docentes*, för någre ringa erſaaker ſin emillan ſkulle taga ſig före någre *diſſenſioner* och tvedrekter, hvarigenom de kunde förledas ifrån ſine Embeters och *Studi*ers upvaktande,

Eodem enim anno 1681 vacuus factus cum esset Facultatis Theologicæ locus infimus, Superintendentia Narvensi Theologiæ Professori secundo, Doctori JOHANNI GEZELIO *Juniori*, d. 10 Sept. clementissime demandata hujusque ad sedem promoti Theologo tertio, Magistro JACOBO FLACHSENIIO, ad eam Facultatem se applicuit PETRÆUS, eumque in finem edito & publico examini d. 11 Novembr. e. a. subiecto specimine Academico *De exordio mundi*, d. 16 ejusdem mensis primus a Consistorio Academico nominatus est trium illorum, de quibus eligendus esset quem præfectum ei muneris Rex voluerit. Quocirca non dubitantes plerosque fore, qui mirentur, viro mala adeo nota insigni auctoritatem, honorem & jura officii gravioris, spectatæ tantum sapientiæ atque virtuti debita, nutu eorum commissa fuisse, quorum erat saluti Academiæ consulere, monendum censemus, multis horum adeo perspectam nondum fuisse PETRÆI indolem, ut omnem negligentiae culpam in ipsum transferendam intellexerint, quin contra vi muneris huc usque gesti promeritam existimaverint ad potiora tendendi veniam, nonnullis vero ingenii ejus alacritate antea probata confidentibus spem melioris frugis affulsisse, neque tandem defuisse, qui acrius eundem omnino respuere voluerint (cccccc). Ita proposita re constitutus

Jag skulle ogärna see att någon uthan synnerlig orsak skulle anklagas och *removeras*. Men i anseende till det som samtliga *Rektor* och *Profesores* honom, som ofvanbt tillskrifva (: så frambt man icke till att så mycket kräftigare varna honom, har velat alenast skärpa pennan;) vore våbl önskeligit att han kunde förordnas till någon anständig lägenheet och *professionen* med en tienligare person försees."

(*) Senatu Academico infcio addita esse litteris ejusdem, ad PETRÆUM d. 26 Jan. missis & cum Cancellario deinde communicatis, de Nondala verba, in Protocollo d. 27 Junii notatum videmus.

cccccc) Judicii nostri rationes & multa ad rem uberius illustrandam nec non ad ingenium PETRÆI rite æstimandum conferentia ex actis ejus

tus est a. 1682 die 15 Apr. Tertius Theologiæ, vel, loquendi morem ejus ætatis vulgarem si spectes, *Locorum Theologicorum*

diei cum elucere videantur, quo deliberatum est de Professore Theologiæ futuro, suffragiorum quod ad eundem hoc nomine attinet ipsi præsentium verbis dedisse nobis ignoscatur. Dixisse igitur constat Professore WANOCHEM, cujus, utpote ultimi in Consistorio, primum erat votum: "Jagh skulle gärna häruthi undandraga migh, effter dhe båda hafva varit mina præceptores, men emedan det så ånteligen fordras, tyckes mig, at emedan PETRÆUS väl har skrifvit sit prof, och sig utredt i stolen, kan förestå *Professionem Theol.* om icke så insolenter, doch så competenter, är äldre än *Mag. Laurbecchius*, fast jag väl medgeer at *Prof. Laurbecchius* är färdigare i *Studijs*, altfå nämnes *Prof:r Peträus* 1:o loco som han sin *sedem in Facultate Phil.* hafver." Professoris autem JOH. FLACHSENI sunt verba: "*Profesfor Peträus* nämnes först emedan det elliest lärer gå honom hårdt till sinnes. År en godh kar fast ej alle åre af lika gåfvor, ty han har och länge varit ifrån sine *Studier*." — Professoris TILLANDS: "Efter *Mag. Peträus* har gjort sit prof, kan man ej gå honom förbi, ty han kunde sådant hoos Kongl. Maj:jt angee, nämnes altfå *suo loco*, dernåst *Laurbecchius*. 2:o I *Recommendationerne* beskrifves uthtryckeligen hvars och ens *meriter* och *erudition*." — Professoris JAC. FLACHSENI: "Om man *æstimerar* dem effter sine prof och *erudition* bör *Mag. Laurbecchio* förtråde; Men såsom ofs intet tillstår taga någon sit låte ifrån, helst det Kongl. Maj:jt honom har gifvit, och man elliest måste *considerera Prof. Peträi condition* at hans saker ånnu effter Branden åre i *confusion* och har altfå icke kunnat afslåggia sit prof medh *alacritet*, han och elliest har både gåt *ingenium* och *subsidia*, altfå nämnes han *primo loco*. — Och år det beklageligast at *Studenterna* från *Petræo* åre *abalienerade*, men så kan det medh flijt öfvervinnas." — Prof. SVENONI: " — — *Petræus* har först varit qvick, men något ru der af tappat, derigenom at han har varit bårta. *Laurbecchius* år snäll i *trivis Philosophicis*, *Scholasticis* och *Metaphysicis*. Nu *discurreras* hvilcken medh större nytta och frucht kan läsa *locos communes*, antingen den som så färdigh år i *Scholasticis* och *Metaphysica*, eller den som går enfaldeligen tillvärcka. Jagh håller så före at den gagnar bättre som intet år så *exercitat* i sådane *trivis*, emedan den andra kan der medh *palliera* många

corum Communium Profesfor, sollennique actu dandum novum juramentum poscente Consistorio Academico, quamvis acquiescendum inauguralibus sacris in priore Professione capesfenda factis ipsi videretur, die 12 Oct. habita publice *De Hæresi* oratione, cujus mentionem supra fecimus, novum adiit munus; unde ad Professionem Theologicam secundam a. 1688 transiit.

Neque vero majore contentione in Theologiam hinc, quam in Physicam prius, incumbere potuisse Nostrum, vel de diutina controversia cum Procancellario Academiæ, ipso inaugurali die integrata, jam dictis animum attendenti nemini obscu-

hæreses och lätteligen falla. Doch vill iagh intet annars troo än icke *Mag. Laurbecchius* är nyttigare för *Magistris* och *Candidatis* än *Petræus*; Men *Petræus* bättre för dem som begynna. 2:o Hvadh anbelangar *Studium Theologicum*, så har *Mag. Petræus* varit der vedh vahn alt ifrån Ungdomen, hållit Predikan i Riksdagen, lagt sigh sedan på *Theol.* fast han har varit försummeligh i *Philosophia*, är färdig i *Hebræa*. Kan alltså intet vara försvarligt at han uthslutes, och derföre at han tillförene blef förbigången. Förden skull nembnes han *suo loco* och *recommenderas* effter sine *qualiteter*, at han är äldre, är behållen i *fundamento Theologico*, och förmodeligen lærer ungdomen medh frucht." — *Procancellarii*: "Om *loco* tycker mig något vara, at man intet får skillia honom der vedh: Så frågar iagh om vij icke nu hafve så stor macht som tillförene då han blef förbigången. 2:o Att han är tagen i Kongl. Maj:ts hågn veet iag intet af. Iag har för intet annat straffat honom, än at han varit försumeligh i sin tienst som *Protocollet* uthvisar. Har och intet kommit i *Electio*n till *Profes. Phys.* der icke iagh hade varit. Han har ej eller achtat *Iuramentum Profesforis*, mycket mindre *juramentum Sacerdotis*, det redan är bevißt; reest bårt till Stockholm uthan *Rectoris* försläf. Synes alltså intet böra komma *in locum primum*, emedan man kunde blifva tilltalt at man nu först *voterat* på honom som förr är anklagat. Men skall det änteligh vara så vill iagh intet skrifva under, uthan beer at *Rector* gör det. Ty om han *recommenderes* som han är *meriterat*, lærer han intet så stort beröm. Skole alltså laga at vij intet få tilltaal, det öfriga hemstelle vij Gudi."